



UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI  
COLLEGIUM MEDICUM  
W KRAKOWIE

Wydział Lekarski

## **RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ**

**mgr Anny Lubas**

**pt. „Czynniki ryzyka oraz czynniki ochronne zachowań samobójczych w grupie kobiet i mężczyzn hospitalizowanych na Oddziałach Psychiatrycznych z powodu podjętej próby samobójczej”**

**przygotowanej pod kierunkiem Pani dr hab., prof. SWPS Danuty Rode**

Recenzję przygotowano na zlecenie Rady Naukowej Instytutu Psychologii SWPS, zgodnie z artykułem 187 Ustawy Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce. Recenzja pracy doktorskiej autorstwa mgr Anny Lubas pod tytułem „Czynniki ryzyka oraz czynniki ochronne zachowań samobójczych w grupie kobiet i mężczyzn hospitalizowanych na Oddziałach Psychiatrycznych z powodu podjętej próby samobójczej” przygotowanej pod kierunkiem Pani Profesor Danuty Rode, dotyczy oceny czy przedstawiona rozprawa - zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. 2017 poz. 1789, dalej jako: u.s.n.), mającego zastosowanie w sprawie w związku z art. 175 ust. 1 Przepisów wprowadzających ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 03.07.2018 r. (Dz.U. 2018 r. poz. 1669) - spełnia wymogi ustawowe dotyczące wykazania się ogólną wiedzą teoretyczną w danej dyscyplinie naukowej, umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej oraz oryginalnego rozwiązania problemu naukowego zaprezentowanego w ocenianej rozprawie doktorskiej.

**Na początku recenzji pragnę zaznaczyć, że przedstawioną mi do recenzji rozprawę doktorską oceniam bardzo wysoko i wnoszę o jej wyróżnienie.**

### **Uzasadnienie:**

Praca monograficzna o charakterze teoretyczno-empirycznym liczy 241 stron i spełnia warunki formalno-językowe. Jej struktura jest logiczna i obejmuje: spis treści, streszczenia, wprowadzenie, cztery rozdziały teoretyczne, a w części empirycznej znajdują się dwa rozdziały z opisem metodologii i wyników badań własnych oraz rozdziały poświęcone dyskusji i wnioskom oraz literatura cytowana, spis tabel i rycin a także 8 załączników z narzędziami badawczymi.



UNIwersytet Jagielloński  
COLLEGIUM MEDICUM  
W KRAKOWIE

Wydział Lekarski

Pani Anna Lubas swoim projekcie doktorskim podjęła zagadnienie intrapsychicznych i interpersonalnych predyktorów zachowań samobójczych u kobiet i mężczyzn, poszukując czynników ryzyka i ochronnych, które stanowią ważne przesłanki w profilaktyce i prewencji samobójstw. Temat jest bardzo istotny z perspektywy jednostki ponieważ dotyczy zagrożenia jej zdrowia i życia, a także z perspektywy zdrowia publicznego, ponieważ problem przedwczesnych zgonów z powodu samobójstw wzrasta w krajach wysokorozwiniętych. Już we wprowadzeniu Autorka wskazuje na kluczowe dla współczesnej suicydologii fakty iż zachowania samobójcze należy traktować jako zjawisko utraty sensu życia w związku z sytuacją życiową czy kryzys osobowościowy, a nie przejaw choroby psychicznej. W rozdziale pierwszym dokonano prezentacji zachowań samobójczych jako zjawiska wieloaspektowego i interdyscyplinarnego w opisie czynników istotnych w etiologii jak i konsekwencji tych zachowań. Autorka uzasadniła, że model zintegrowany, wychodzący poza diagnozę i leczenie zaburzeń psychicznych, a uwzględniających czynniki osobowościowe, społeczne, rodzinno-genetyczne czy też społeczno-demograficzne pozwala pełniej zrozumieć zjawisko samobójstwa. W sposób bardzo precyzyjny dokonała analizy terminologii definiując samobójstwo jako intencjonalny, śmiertelny akt autodestrukcyjny, próbę samobójczą jako potencjalne autodestrukcyjne zachowanie związane z zamiarem śmierci (choć motywacja do podjęcia próby może być też inna), a myśli samobójcze – pasywne bądź aktywne – dotyczą wyobrażenia bycia martwym lub odnoszą się do planowania działania celem odebrania sobie życia. Odnosząc się do różnych koncepcji (neurobiologicznych, genetycznych, neurokognitywnych, społecznych i biopsychospołecznych), Doktorantka opisała kilka teorii psychologicznych, zwracając szczególną uwagę na Interpersonalną Teorię Zachowań Samobójczych, która stanowiła ramę teoretyczną dla badań własnych. W dokonanym przeglądzie teorii samobójstw, Doktorantka w sposób bardzo staranny wyodrębniła najistotniejsze ich założenia oraz wyniki badań weryfikujące te założenia teoretyczne. Wskazując na różnice pomiędzy indywidualnymi czynnikami istotnymi w analizie zachowań suicydalnych u kobiet i mężczyzn wskazała obszar wymagający dalszych badań, który podjęła w swojej pracy.

Rozdział drugi obejmuje treści dotyczące indywidualnych predyktorów zachowań samobójczych, w kontekście czynników ryzyka i chroniących. W świetnie przeprowadzonym przeglądzie badań Autorka pracy opisała znaczenie takich konstruktywów psychologicznych jak: neurotyczność, poczucie beznadziejności, radzenie sobie ze stresem, potrzeby interpersonalne, zdolność do podjęcia samobójstwa, poczucie własnej wartości, poczucie nadziei. W kolejnym rozdziale Doktorantka przedstawiła zjawisko zachowań samobójczych u osób z rozpoznaniem chorób psychicznych, zwracając szczególną uwagę na znaczenie zaburzeń adaptacyjnych. Zastanawiam się czy włączenie w tym miejscu opisu związków zaburzeń używania substancji psychoaktywnych i zachowań



UNIwersytet Jagielloński  
COLLEGIUM MEDICUM  
W KRAKOWIE

Wydział Lekarski

samobójczych nie byłoby lepszym rozwiązaniem niż prezentowanie ich jako czynników sytuacyjnych, zwłaszcza, że w opisie tego czynnika Autorka odnosi się do mechanizmów psychologicznych. Wówczas ten rozdział odnosiłby się nie tylko do chorób psychicznych ale także uzasadnione byłoby rozszerzenie tytułu o zaburzenia psychiczne i zachowania. Ostatni z rozdziałów w części teoretycznej poświęcony jest czynnikom sytuacyjnym, które mogą przyczyniać się do zachowań samobójczych takim jak: negatywne wydarzenia życiowe czy też myśli i wcześniejsze próby samobójcze.

**Podsumowując - część teoretyczna jest znakomicie przygotowanym wstępem uzasadniającym wybór tematu oraz przyjęty model badawczy. Pani Anna Lubas wykazała się bardzo dobrą znajomością zagadnień suicydologicznych i z dużą biegłością opisywała różne ich aspekty, jednocześnie tworząc syntetyczny obraz zachowań suicydalnych z perspektywy psychologii klinicznej.**

Poniżej odniosę się do sposobu realizacji badań własnych i rozwiązania problemu badawczego zaprezentowanego w pracy. Wybór tematyki podjętej przez Badaczkę jest oryginalny i wartościowy z naukowego i klinicznego punktu widzenia. Pani mgr Anna Lubas sformułowała cztery cele badawcze, ale tym głównym było wyodrębnienie podmiotowych „czynników ryzyka oraz czynników ochronnych zachowań samobójczych w grupie kobiet i mężczyzn hospitalizowanych z powodu podjętej próby samobójczej”. Należy zgodzić się z Autorką, że nie ma jednoznacznych kryteriów oceny ryzyka podjęcia próby odebrania sobie życia ze względu na złożoność problematyki suicydalnej. Dlatego też stworzony przez Doktorantkę model badawczy jest oryginalny i odnosi się nie tylko do badania podmiotowych czynników ryzyka samobójstwa, ale także uwzględnia czynniki ochronne, które mają szczególne znaczenie w profilaktyce i prewencji. Model badawczy i ujęte w nim zmienne został opracowany w oparciu o bogatą literaturę przedmiotu, przedstawiona w części teoretycznej (ponad 400 pozycji literatury). Kanwą teoretyczną dla modelu jest Interpersonalna Teoria Zachowań Samobójczych opisywana poprzez czynniki, które zostały ujęte jako zmienne niezależne: udaremniona przynależność, poczucie bycia ciężarem, zdolność do podjęcia samobójstwa, ale też do modelu włączono inne zmienne podmiotowe, takie jak: neurotyczność, radzenie sobie ze stresem, poczucie beznadziejności, nadziei oraz własnej wartości. Do grupy zmiennych niezależnych, moim zdaniem bardzo zasadnie, włączono obecność zaburzeń psychicznych a także czynniki zewnętrzne: negatywne zdarzenia, myśli samobójcze, próby samobójcze w przeszłości i przyjmowanie środków psychoaktywnych. Jak zauważyłam wyżej zastanawia mnie intencja włączenia tej zmiennej do grupy czynników zewnętrznych. Zmienna zależna jest dychotomiczna związana z obecnością aktualnego zachowania samobójczego. Pani Anna Lubas sformułowała dwanaście pytań badawczych i kilkadziesiąt hipotez badawczych, które mają swoje przesłanki w części teoretycznej. Pomimo bardzo dużej liczby pytań i hipotez ten fragment prezentacji badań własnych nie jest obciążający, a



UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI  
COLLEGIUM MEDICUM  
W KRAKOWIE

Wydział Lekarski

porządkujący sposób konceptualizacji własnych badań. Drobną uwagę, o charakterze edytorskim, dotyczy sformułowania pytania 5a na stronie 80 „Czy osoby doświadczające myśli samobójczych mają wyższe natężenie niezaspokojonych potrzeb interpersonalnych?” - nie wskazano grupy odniesienia.

Na uwagę zasługuje duża staranność metodologiczna, bardzo starannie przeprowadzona operacjonalizacja zmiennych i dobry dobór narzędzi badawczych oraz kwalifikacja do grup klinicznej i kontrolnej. Cztery z siedmiu narzędzi badawczych zostało przez Autorkę pracy poddane adaptacji językowej i analizie statystycznej. Wszystkie zastosowane narzędzia uzyskały dobre parametry statystyczne. Autorka stworzyła też ankietę służącą zebraniu wystandaryzowanego wywiadu klinicznego. Pomimo, użycia dużej liczby narzędzi, nie były one obciążające dla badanych, zwłaszcza, że w grupie klinicznej Badaczka bardzo uważnie weryfikowała stan pacjentów i ich możliwości wzięcia udziału w badaniu. Ten etyczny wymiar pracy naukowej świadczy o wysokich standardach moralnych Pani Anny Lubas w prowadzeniu badań w warunkach klinicznych. Wybór metod analizy statystycznej został dobrany adekwatnie do weryfikacji kolejnych hipotez z uwzględnieniem rozkładu zmiennych. Niewątpliwym walorem pracy jest dobór osób badanych, czyli grupa kliniczna licząca 93 pacjentów (kobiet i mężczyzn) hospitalizowanych z powodu podjętej próby samobójczej i grupa kontrolna licząca 88 osób nie przejawiająca aktualnie i w przeszłości zachowań samobójczych.

Doktorantka w sposób bardzo przejrzysty zaprezentowała wyniki badań własnych, odnosząc się do kolejno sformułowanych pytań i hipotez badawczych. Szczegółowo, z dużą wnikliwością statystyczną opisała charakterystyki grup badanych pod względem wyłonięnych w modelu zmiennych a także zaburzeń psychicznych w grupie klinicznej. Następnie przeprowadzone analizy różnic między grupą kliniczną i kontrolną uwzględniły płeć uczestników badania. Kolejnym obszarem analiz było poszukiwanie predyktorów wyjaśniających prawdopodobieństwo wystąpienia zachowań suicydalnych u kobiet i mężczyzn – zarówno czynników ryzyka, jak i czynników chroniących. Ostatnim blokiem analiz statystycznych była próba stworzenia profilu psychologicznego osób z zachowaniami samobójczymi. Wyłoniono dwa skupienia, które generalnie odpowiadają dwóm grupom uczestników badania: grupie klinicznej i kontrolnej. Rozdział „Wyniki badań własnych” kończy tabela podsumowująca wyniki w świetle sformułowanych hipotez. W kontekście wielości i złożoności wyników badania, bardzo dobrym pomysłem Autorki było zestawienie w tabeli celu badania, pytania i hipotez badawczych, stopnia weryfikacji hipotezy oraz odniesienie do zastosowanej metody statystycznej, co pozwoliło w sposób komfortowy dla czytelnika ocenić ogromny wkład Doktorantki w uzyskane wyniki oraz ich bardzo rzetelnie przedstawienie.



UNIwersytet Jagielloński  
COLLEGIUM MEDICUM  
W KRAKOWIE

Wydział Lekarski

W dyskusji, Doktorantka odniosła się do wszystkich swoich wyników w kontekście bogatej literatury przedmiotu a korzystając ze swojej wiedzy psychologicznej i klinicznej wyczerpująco uzasadniała swoje stanowisko, nie tylko w kontekście zależności pomiędzy zmiennymi, ale także opisu złożonych mechanizmów psychologicznych. Przeprowadzone badania oraz dyskusja upoważniła Autorkę do sformułowania dziewiętnastu wniosków uzasadnionych bardzo poprawnie. W tej bardzo twórczej, obszernej części dyskusji badań i wniosków brakuje mi wyraźnie wyodrębnionej części zbierającej kluczowe wnioski wynikające z przeprowadzonych badań. Nie umniejsza to jednak w żaden sposób dużej wartości naukowej i także aplikacyjnej. Trudno odnosić się do wszystkich wyników badań i wniosków, ale z perspektywy klinicysty uważam, że ważne stwierdzenie Autorki iż pomimo braku wyróżnienia w badaniu czynników ochronnych w zachowaniach samobójczych ujętych w modelu (łatwiej ustalić w badaniach czynniki ryzyka) to należy odwołać się do wcześniejszych badań i ustaleń dotyczących roli z oddziaływać psychologicznych, psychoterapeutycznych i psychiatrycznych w prewencji zachowań samobójczych. Wiedza, którą przedstawiła i rozwinęła Pani Anna Lubas w swoim projekcie doktorskim pozwala na bardziej precyzyjne ukierunkowanie tych oddziaływań wobec kobiet i mężczyzn, którzy doświadczają poważnego kryzysu psychologicznego, a gdzie kluczową rolę specjalisty jest ocena ryzyka samobójstwa i podjęcie stosownych działań zabezpieczających. Szczególnie chcę podkreślić ważność uzasadnienia wniosków z badań Autorki, że zachowania mające na celu pozbawienie się życia wynikają z nieprawidłowych mechanizmów osobowościowych a zachowanie samobójcze o różnej dynamice może być reakcją na czynnik zewnętrzny lub wewnętrzny, inny u kobiet i mężczyzn.

**Podsumowując tę część recenzji dotyczącej badań własnych należy stwierdzić, że Doktorantka w sposób przemyślany metodologicznie zrealizowała wszystkie cele badania. Przyjęcie planu prezentacji danych wyznaczone przez pytania badawcze i odpowiadające im hipotezy pozwoliło na stopniowe zapoznawanie się z wynikami analiz. Ta konsekwencja została także zachowana w części dyskusji, co w efekcie pozwoliło Doktorantce udzielić odpowiedzi na wszystkie pytania i hipotezy badawcze. Sposób prowadzenia dyskusji umożliwił także poznanie umiejętności analitycznych Doktorantki oraz naukowej i klinicznej przydatności uzyskanych wyników.**

Reasumując, uważam, że praca nie tylko spełnia standardy projektu badawczego dotyczącego oryginalności rozwiązania problemu naukowego, wskazuje na bogatą wiedzę przedmiotu i rzetelność metodologiczną w samodzielnym prowadzeniu pracy naukowej ale też sposób realizacji projektu i wnioskowania świadczy wysokich standardach etycznych i dojrzałości naukowej Doktorantki.





UNIwersytet Jagielloński  
COLLEGIUM MEDICUM  
W KRAKOWIE

Wydział Lekarski

**Biorąc powyższe pod uwagę, stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska Pani mgr Anny Lubas pod tytułem: „Czynniki ryzyka oraz czynniki ochronne zachowań samobójczych w grupie kobiet i mężczyzn hospitalizowanych na Oddziałach Psychiatrycznych z powodu podjętej próby samobójczej” spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim na podstawie przepisów Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki. W związku z powyższym wnoszę do Rady Naukowej Instytutu Psychologii SWPS o dopuszczenie mgr Anny Lubas do dalszych etapów postępowania doktorskiego.**

**Jednocześnie wnoszę o wyróżnienie pracy doktorskiej Pani magister Anny Lubas.**

Kraków, 29 kwiecień 2023 roku